

Sanastoa alkukilpailuun

Apostoli

Kreikan sana *apostolos* tarkoittaa lähettiä tai lähettilästä. Yleensä nimitystä käytetään Jeesuksen 12 opetuslapsesta, Juudaksen tilalle valitusta Mattiaasta sekä Paavalista.

Evankeliumi

Tarkoittaa hyvää sanomaa, ilouutista (kr. *eu-angelion*). Evankeliumi on myös yleisnimitys Uuden testamentin neljälle ensimmäiselle kirjalle eli Matteuksen, Markuksen, Luukkaan ja Johanneksen evankeliumeille, jotka kertovat Jeesuksen elämästä ja opetuksesta.

Fariseus

Fariseukset olivat arvostettu ryhmä Jeesuksen ajan Palestiinassa. He ottivat vakavasti vaatimukset, jotka Jumala oli Mooseksen laissa eli Toorassa ilmoittanut. Fariseukset pyrkivät elämässään pitämään Jumalan lain vaatimukset. Useimmat fariseukset olivat maallikkoja, tavallisia kansanihmisiä, mutta heihin kuului myös huomattavia kirjanoppineita, jotka vastasivat lain arvovaltaisesta tulkinnasta.

Galilea

Galilea on alue pohjoisessa Israelissa.

Horeb

Vuori, jolla Mooses sai kymmenen käskyä Jumalalta.

Jerusalem

Jerusalem on nykyisen Israelin valtion pääkaupunki ja juutalaisten, kristittyjen sekä muslimien pyhä kaupunki. Jeesuksen aikaan Jerusalemissa sijaitti juutalaisten temppeli.

Juutalaisuus

Juutalaiset ovat yksi Lähi-idän alueelta lähtöisin olevista kansoista. Juutalaisuus on juutalaisen kansan uskonto.

Kristinusko

Kristinusko on uskonto, joka syntyi juutalaisuuden pohjalta Jeesuksen toiminnan seurauksena. Kristityt uskovat, että Jeesus oli juutalaisten odottama Messias.

Kristus

Kristus on Jeesuksen arvonimi. Kreikan sana *Khristos* on käännös heprealaisesta sanasta *mashiah*, suomeksi Messias. Kummankin sanan merkitys on ”se, joka on voideltu”. Tämä viittaa alunperin Israelin kuninkaaseen, joka asetettiin virkaansa voitelemalla.

Lainopettaja

Lainoppineet tai kirjanoppineet olivat juutalaisia, jotka opiskelivat ja selittivät Jumalan lakia. Heitä kutsuttiin usein opettajaa tarkoittavalla sanalla rabbi.

Leeviläinen

Leeviläiset ovat Israelin kansaan kuuluva heimo. Leeviläiset toimivat temppelissä pappien avustajina.

Liittoaattelu

Juutalaisen ja Vanhan testamentin käsityksen mukaan Jumala valitsi Israelin omaksi kansakseen ja vapautti sen orjuudesta. Egyptistä pelastumisen jälkeen Jumala solmi kansansa kanssa liiton. Merkkinä liitosta on Jumalan antama laki, jota kansa sitoutuu noudattamaan.

Messias

kts. kohta "Kristus"

Palestiina

Palestiina on alue Lähi-idässä. historiallisesti Palestiinaan on luettu nykyisen Israelin alue sekä osa Jordaniaa, Libanonia ja Syyriaa.

Publikaani

Publikaani oli henkilö, jolle maksettiin jonkin valtion tehtävän, esimerkiksi veronkannon suorittamisesta. Uudessa testamentissa mainitaan mm. publikaani nimeltä Sakkeus. Juutalaiset eivät pitäneet publikaaneista, koska nämä työskentelivät roomalaisille valloittajille ja saattoivat joskus periä enemmän maksuja kuin mihin heillä oli oikeus.

Puhtaussäädökset

Juutalaiseen uskontoon liittyy ajatus siitä, että tietyt asiat ovat puhtaita (eli sallittuja) ja toiset epäpuhtaita (eli kiellettyjä). Esimerkiksi ruoka-aineet luokitellaan sallittuihin ja kiellettyihin. Myös ihminen on juutalaisen käsityksen mukaan välillä epäpuhdas ja hänen tulee puhdistautua laissa määrättyllä tavalla, esimerkiksi rituaalisella peseytymisellä. Termit 'puhdas' ja 'epäpuhdas' eivät tällöin viittaa siisteyteen ja likaantumiseen niin kuin ne arkikielessä ymmärrämme, vaan ne liittyvät niiden asioiden suojelemiseen, joita yhteisö pitää tärkeinä ja pyhinä. Jeesus korosti mielen puhtautta. Myös apostoli Paavali ajatteli, että juutalaisten puhtaussäädökset eivät koske kristittyjä ja näin puhtaussäädökset eivät siirtyneet juutalaisuudesta kristinuskoon.

Pääsiäisjuhla

Juutalaisuudessa pääsiäistä (Pesah) vietetään Egyptin orjuudesta vapautumisen muistoksi. Kristityt viettävät pääsiäistä Jeesuksen ylösnousemuksen muistoksi, joka tapahtui juutalaisen pääsiäisjuhlan aikoihin.

Rabbi

Juutalainen lainoppinut, opettaja

Sapatti

Sapatti on juutalaisten viikoittainen pyhäpäivä (lauantai), jota vietetään Jumalan luomistyön ja Egyptistä vapautumisen muistoksi. Sapatin tarkoituksena on keskittyminen henkisiin asioihin sekä lepo ja yhdessäolo. Tämän takia sapattina ei tehdä töitä. Sekä Jeesuksen aikaan että nykypäivänä juutalaisilla on ollut erilaisia käsityksiä siitä, mikä lasketaan työnteoksi.

Synagoga

Juutalaisten rukous- ja kokoontumishuone. Vastaa kristittyjen kirkkoa.

Temppeli

Jerusalemien temppeli oli juutalaisten uskonnollisen elämän keskus ja heidän pyhin paikkansa.

Papit uhrasivat temppelissä päivittäin lukuisia uhreja, sillä Mooseksen laki velvoitti juutalaisia sovittamaan syntinsä ja puhdistautumaan uhraamalla. Lisäksi uhrattiin mm. kiitosuhreja. Uhri saattoi olla vaikkapa lammas tai kyyhkynen, jauhoja ja viiniä uhrattiin myös. Koska uhrieläimen tuli olla virheetön, oli kätevintä ostaa se temppelistä. Uhreja ei heitetty hukkaan vaan osa siitä annettiin papistolle ja osan sai uhrin antaja syödäkseen.

Toora

Toora on osa juutalaisten pyhää kirjaa Tanakia (= kristittyjen Vanha testamentti). Tooraan kuuluu viisi kirjaa, joita kristityt kutsuvat Mooseksen kirjoiksi. Toora sisältää Jumalan lain ja liiton Israelin kansan kanssa.

Uusi testamentti

Kristittyjen pyhän kirjan Raamatun osa, joka kertoo Jeesuksen ja ensimmäisten kristittyjen elämästä. Uusi testamentti sisältää neljä evankeliumia, apostolien toiminnasta kertovat teoksen Apostolien teot ja Paavalin nimissä lähetettyjä kirjeitä ensimmäisille kristillisille seurakunnille.

Vanha testamentti

Kristittyjen pyhän kirjan eli Raamatun alkuosa, joka kertoo juutalaisen kansan vaiheista. Vanhassa testamentissa on samat tekstit kuin juutalaisten pyhässä kirjassa Tanakissa.

Ympärileikkaus

Juutalainen poikavauva ympärileikataan kahdeksan päivän ikäisenä. Ympärileikkaus on juutalaisille merkki Jumalan ja Abrahamin ja hänen jälkeläistensä liitosta.